

Tomasz Ciesielski

Sprawozdanie z kwerendy w Kijowie w dniach 17-26 V i 19 V-8 VI 2012 r.

Hereditas Monasteriorum 1, 384-390

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Tomasz CIESIELSKI
Instytut Historii
Uniwersytet Opolski

Sprawozdanie z kwerendy w Kijowie w dniach 17–26 V i 19 V–8 VI 2012 r.*

Wyjazd dwóch osób, prof. Tomasza Ciesielskiego oraz mgr Arlety Ciupińskiej, na kwerendę do Kijowa zainaugurował realizację części projektu badawczego *Dziedzictwo kulturowe po klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w.: losy, znaczenie, inwentaryzacja* dotyczącej procesu kasat klasztorów na obszarze zachodnich guberni Imperium Rosyjskiego, a konkretnie generalnego gubernatorstwa kijowskiego.

Zakres kwerendy

Głównym obiektem poszukiwań archiwalnych i bibliotecznych były materiały dotyczące kondycji klasztorów katolickich w okresie poprzedzającym kasaty, wytworzone w związku z ich likwidacją, a także obrazujące losy zakonników, budynków poklasztorów oraz wszelakiego wyposażenia ze szczególnym uwzględnieniem archiwów i bibliotek. Zawężenie badań do zgromadzeń katolickich związane było ze znaczną liczbą zlikwidowanych klasztorów bazylikańskich i katolickich oraz długotrwałością kasat. Według ustaleń Witalija Rosowskiego proces likwidowania domów zakonnych na Prawobrzeżnej Ukrainie rozpoczęty w 1832 r. zakończył się w 1891 r., a w trakcie tych 60 lat zostało skasowanych łącznie około 80 klasztorów katolickich.

Dla władz carskich w całym procesie istotne było jedynie zlikwidowanie klasztorów i przejęcie ich majątków, dlatego nie przywiązywały większej wagi do zabezpieczenia archiwów i bibliotek klasztorów. Zwłaszcza że w okresie największego natężenia procesu kasat, czyli w latach 1832–1842, na terenie generalnego gubernatorstwa kijowskiego nie było żadnej biblioteki ani archiwum publicznego gromadzącego materiał historyczny.

Archiwa

Pierwsze archiwum mające takie zadania powstało w 1852 r. Kijowskie centralne archiwum dla starych akt z guberni kijowskiej, podolskiej i wołyńskiej w pierwszych dekadach istnienia zajmowało się przy tym jedynie gromadzeniem sądowych ksiąg aktowych i dopiero od 1882 r. przejmowało spuścizny klasztorów i monasterów. Po I wojnie światowej, już w nowych realiach władzy sowieckiej, przystąpiono na Ukrainie do zabezpieczania ocalałych bibliotek i archiwów podworskich i poklasztorów. Zajmowały się tym utworzone w Kijowie: Centralne Archiwum Akt Dawnych (dalej: CAAD), Kijowska Komisja Archeograficzna (KKA) oraz Biblioteka Publiczna i Biblioteka Akademii Nauk Ukrainy. Wszystkie te instytucje w sposób dosyć przypadkowy przejmowały zbiory archiwalne i biblioteczne, nierzadko dzieląc między siebie poszczególne zespoły i kolekcje. W latach 30. XX w. powstało kolejne archiwum – obwodowe – które zaczęło gromadzić materiał historyczny wytworzony przez administrację carską guberni kijowskiej i miasta Kijowa. Ten chaos kompetencyjny uporządkowa-

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.

no częściowo w 1943 r., gdy z połączenia CAAD i KKA utworzono Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy (Центральний державний історичний архів України, м. Київ, dalej: ЦДІАУК), a następnie, w latach 1979–1985, włączono do niego archiwalia z jego nominalnej filii w Charkowie oraz przejęte z Biblioteki Ukraińskiej Akademii Nauk (BUAN).

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy w Kijowie

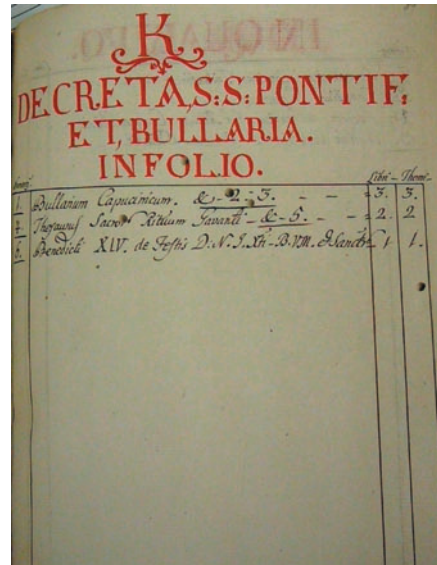
Kijowskie zbiory archiwalne uległy znacznemu uszczupleniu w 1943 r. w trakcie zdobywania miasta przez Armię Czerwoną. Nie sposób dzisiaj stwierdzić, jak wiele wśród tych bezpowrotnie utraconych archiwaliów było dokumentów, a może całych poklasztornych zespołów archiwalnych. To, co można współcześnie stwierdzić, to fakt, że w zbiorach archiwów i bibliotek kijowskich zachował się tylko jeden zespół akt poklasztornych – skromne resztki archiwum skasowanego w 1866 r. klasztoru franciszkanów w Międzyrzeczu Ostrogskim. Co symptomatyczne, nie wchodził on w skład historycznego zasobu ЦДІАУК, lecz został do niego pozyskany dopiero w 1979 r. wraz z przejściem z BUAN kolekcji zatytułowanej *Polskie dokumenty związane z prawem własności*. W trakcie jej porządkowania wydzielono akta klasztorne w fond (zespół) 2229: *Międzyrzecki klasztor franciszkański (Межиріцький францисканський монастир)*.

Tworzy go 151 jednostek zawierających akta i dokumenty powstałe w latach 1606–1870. Dominuje wśród nich materiał archiwalny związany z działalnością gospodarczą klasztoru – dokumenty potwierdzające prawo własności dóbr ziemskich, a przede wszystkim akta wytworzone w związku z procesami sądowymi o zaległe świadczenia (w tym o dziesięciny, o które klasztor procesował się jeszcze w pierwszych dekadach XIX w.). Nieliczne są akta dotyczące innych sfer działalności klasztoru – na wyróżnienie zasługują następujące jednostki: nr 142 – powołanie w 1777 r. komisji do zbadania cudowności obrazu Matki Bożej oraz dekret zalecający koronację z 17 XII 1778 r.; nr 148 – rozporządzenie biskupa kamienieckiego Borgiasza Mackiewicza z 16 XI 1832 r. nakazujące dwóm franciszkanom ze skasowanego konwentu w Gródku jak najszybciej udać się do klasztoru w Międzyrzeczu Ostrogskim; nr 149 – księga rachunkowa powstała w związku z remontem klasztoru i kościoła uszkodzonych w trakcie pożaru 14 IX 1854 r., wykaz ofiar wiernych z lat 1854–1866 na łączną kwotę 4820 rubli oraz rejestr wydatków z lat 1855–1860 wynoszących 4615 rubli i 15 kopiejek.

Część dokumentów i akt skasowanych w XIX w. klasztorów zostało zgromadzonych przez towarzystwa naukowe i instytucje muzealne. W ЦДІАУК znajduje się największa tego typu kolekcja powstała na terenie Kijowszczyzny, Wołynia i Podola – fond 2227: *Kolekcja dokumentów Muzeum Wołyńskiego (Коллекція документів Волинського музею)*. Utworzona w XIX w. w Muzeum Wołyńskim w Żytomierzu, w 1932 r. przejęta przez Publiczną (Ogólnonarodową) Bibliotekę Ukrainy, następnie w zbiorach Biblioteki Ukraińskiej Akademii Nauk, w 1979 r. znalazła się w ЦДІАУК, gdzie została uporządkowana i rozczłonkowana. Z ponad 6000 dokumentów tworzących 4289 jednostek w fondzie 2227 pozostały jedynie 992 jednostki. Zdecydowana większość z nich (705 jednostek) to spuścizny po różnego rodzaju instytucjach religijnych chrześcijańskich (Kościoły prawosławny, unicki i rzymskokatolicki) i jednej judaistycznej (księga zmarłych kahału z m. Kałuszyn). Dział zatytułowany *Kościół katolicki* liczy 338 jednostek, z tego 160 to kolekcja książek o treściach religijnych. W pozostałych znaleźć można sporo dokumentów i akt wytworzonych w związku z istnieniem klasztorów katolickich, w obrębie jednostek od nr 550 do nr 694, ramy chronologiczne 1630–1864. Najstarszy dokument pochodzi z 1630 r. – jest to uniwersał Zygmunta III zatwierdzający przekazanie przez Mikołaja Czartoryskiego dóbr należących wcześniej do monasteru prawosławnego misjonarzom z Klewania. Najpóźniejszy dokument to spis franciszkanów w klasztorach brusiłowskim, chodorkowskim, starokonstantynowskim i winnickim sporządzony 18 IX 1864 r. Najwięcej dokumentów pochodzi z XVIII w. i początku XIX w. i dotyczy klasztorów dominikanów (nr 552, 601, 625, 646, 662, 663), franciszkanów (nr 573,

Ryc. 1. Obwoluta katalogu biblioteki bernardynów w Cudnowie, 1817–1829. Narodowa Biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskiego, f. I, 4710

Ryc. 2. Strona z katalogu biblioteki kapucynów w Winnicy, 1793 r. Narodowa Biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskiego, f. I, 4705

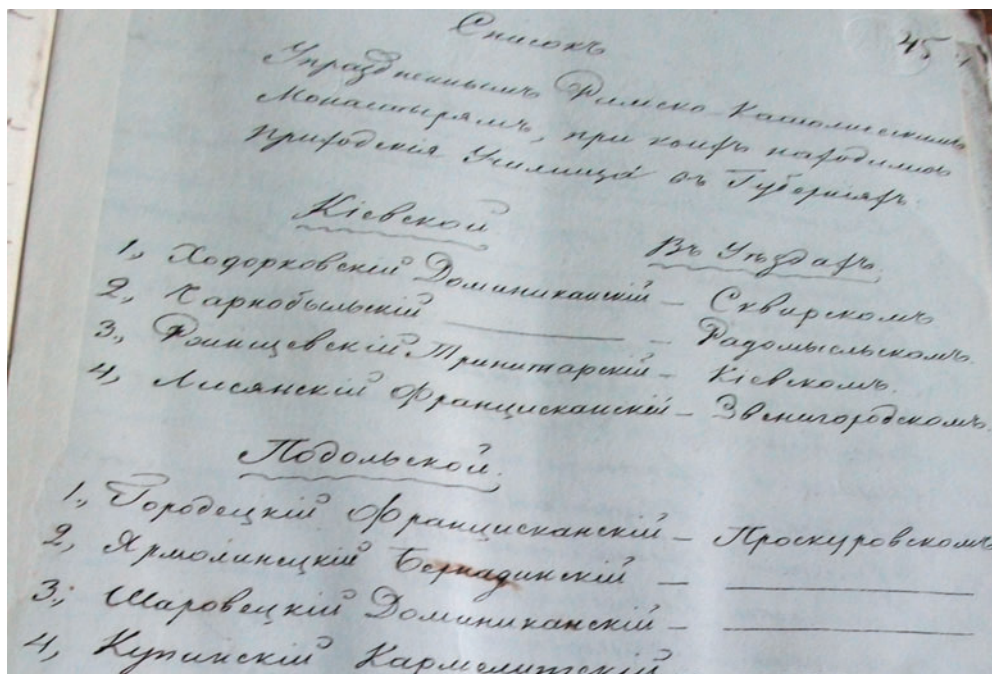
611, 644, 648, 656, 658, 661, 665, 694), a pojedyncze jednostki innych domów zakonnych (np. reformatów w Żorniszczach, nr 627).

Dla realizowanego Projektu szczególne znaczenie mają wizytacje domów klasztornych, pozwalające poznać ich kondycję i stan posiadania w okresie bezpośrednio poprzedzającym kasaty. W fondzie 2227 są to akta wizytacji kościołów i klasztorów w okręgu włodzimierskim diecezji pińskiej przeprowadzonej w latach 1791–1798 (nr 649) oraz klasztoru w Dederkałach w 1828 r. (nr 671). Trzecia jednostka dotyczy wizytacji klasztorów pijarów w diecezji wileńskiej (klasztory w Lidzie, Wiłkomierzu, Szczuczynie, Poniewieżu i Wilnie – lata 1799–1800, nr 653). Tego typu materiału – czyli akt wizytacji – należy się też spodziewać w aktach siedmiu dekanatów rzymskokatolickich (fondy 1040–1046 i 1268).

Pojedyncze akta poklasztorne można znaleźć w innych fondach przechowywanych w ЦДІАУК, m.in. w spuściznach rodowych. Przykładowo w fondzie 250, *Archiwum Mniszchów* (Мнишки – польський графський рід), znajdują się dwie książeczki rachunkowe wpływów i wydatków klasztoru karmelitów bosych w Wiśniowcu z lat 1774–1810 (op. 1, nr 43 i 46).

Stan zachowania poklasztornych spuścizn bibliotecznych i archiwalnych sprawia, że szczególnego znaczenia nabierają dokumenty powstałe w trakcie procesu likwidowania klasztorów oraz przejmowania i zabezpieczania ich majątku, wytworzone przez administrację publiczną guberni zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego. W Kijowie przechowywane są one w dwóch archiwach – w ЦДІАУК przebadane zostały akta administracji generalnego gubernatorstwa i kijowskiego okręgu szkolnego, a w Państwowym Archiwum Obwodu Kijowskiego (Державний Архів Київської Облaсті, dalej: ДАКО) akta administracji guberni kijowskiej.

Najbardziej przydatny w realizacji Projektu jest fond 442, *Kancelaria generał-gubernatora kijowskiego, podolskiego i wołyńskiego* (Канцелярія Київського, подільського та волинського генерал-

Ryc. 3. Fragment wykazu skasowanych w 1832 r. 49 klasztorów rzymskokatolickich, które utrzymywały szkoły parafialne. ЦДІАУК, ф. 707, оп. 1, spr. 732, к. 45

-губернатора). Znajdujące się w nim akta można podzielić na kilka grup. Szczególnie cenne są akta powstałe w związku z nadzorem nad kasatą klasztorów:

op. 64, spr. 166, cz.1–2 – akta dotyczące kasaty klasztorów rzymskokatolickich w guberniach kijowskiej, podolskiej i wołyńskiej w okresie 16 VIII–19 XI 1832 r.;

op. 65, spr. 370 – przekazanie rzeczy (świece, воск, naczynia liturgiczne itp.) po skasowanych klasztorach duchowieństwu rzymskokatolickiemu w latach 1834–1837;

op. 66, spr. 185 – akta dotyczące propozycji przekształcenia niektórych skasowanych klasztorów rzymskokatolickich w greckounickie w latach 1832–1834;

op. 69, spr. 154 – wyprzedaż majątku ruchomego skasowanych klasztorów w latach 1837–1850;

op. 77, spr. 52 – akta dotyczące konfiskaty dóbr ziemskich klasztorów dominikańskich w Lachowcach i Łucku w 1844 r.

Administracja kijowskiego generał-gubernatora zajmowała się sprawą długów klasztornych, zaspokajając roszczenia wierzycieli (fond 442, op. 142, spr. 654), ale przede wszystkim egzekwując od osób cywilnych kwoty należne zlikwidowanym konwentom (np. fond 442, op. 140, spr. 535 – windykacja zobowiązań wobec dawnego klasztoru franciszkanów w Barze, którego majątek przekazany został cerkwi prawosławnej, czy fond 442, op. 146, spr. 326 – wierzytelności klasztoru dominikanów w Lachowcach). Okazjonalnie też interesowała się losami zakonników – przykładowo w latach 1834–1836 sprawą Antoniego Kurcewicza, zakonnika ze skasowanego klasztoru kamedułów, przeniesionego do klasztoru kapucynów w Brusilowie, w którym nie mógł się odnaleźć za sprawą odmiennej od znanej mu reguły. Jego siostra zabiegała o przeniesienie Antoniego do klasztoru benedyktynów w Żytomie-

rzu, ale władze carskie zdecydowały o wysłaniu go do klasztoru karmelitów bosych w Głębokim na Białorusi (fond 442, op. 1, spr. 2119; op. 784, spr. 224).

Okazjonalnie administracja kijowskiego generał-gubernatora zajmowała się losem zabudowań poklasztornych. W latach 30. XIX w. rozpatrywała prośby duchowieństwa parafialnego i wiernych Kościoła rzymskokatolickiego dotyczące możliwości przejęcia na potrzeby parafii obiektów poklasztornych (fond 442, op. 66, spr. 185; op. 68, spr. 171; op. 846, spr. 10). W kolejnych dekadach stawały się one przedmiotem zainteresowania, gdy poszukiwano budynków dla określonych celów – np. na lazarety wojskowe (fond 442, op. 1, spr. 8120; op. 2, spr. 9477) – lub zmieniano dotychczasowy sposób ich wykorzystania (np. w Krzemieńcu wojsko oddało na cele cywilne jeden z obiektów klasztornych – fond 442, op. 93, spr. 284). W latach 60.–80. XIX w. zły stan wielu budowli sprawił, że administracja carska dokonała lustracji obiektów poklasztornych i rozpatrywała możliwość ich zaadaptowania na różne cele (fond 442, op. 57, spr. 207; op. 99, spr. 201).

Losami budynków i majątków klasztornych interesowały się także władze utworzonego w 1832 r. Kijowskiego Okręgu Naukowego. Wynikało to ze sporych kompetencji stojących na jego czele kuratorów, o czym dobitnie świadczy fakt, że stanowisko to w latach 1848–1856 obejmowali kijowscy generał-gubernatorowie. W rezultacie w fondzie 707, *Zarząd Kijowskiego okręgu naukowego (Управління Київського учбового округу)*, znajdują się akta omawiające wykorzystanie obiektów poklasztornych także w celach bardzo odległych od sfery oświatowej. Jako przykład może służyć jednostka zawierająca dokument z 1869 r. informujący o planowanym zaadaptowaniu pokapucyńskiego klasztoru w Brusilowie na lazaret wojskowy dla dwóch batalionów 128. pułku piechoty stacjonujących w Brusilowie i Chodorkowie (fond 707, op. 35, spr. 1, k. 617–618). Zdecydowanie jednak dominują akta wytworzone w związku z wykorzystaniem majątku poklasztornego w celach oświatowych oraz z działaniami podjętymi w celu zastąpienia szkół przyklasztornych przez świeckie placówki oświatowe. Jeżeli chodzi o pierwsze, to należy wskazać na jednostkę z op. 309, nr 56 zawierającą akta z lat 1837–1839 dotyczące wyprzedazy dochodów z dóbr przejętych po skasowanych klasztorach. Przebieg nieudanych prób zastąpienia zlikwidowanych szkół parafialnych przez świeckie dobrze ilustruje jednostka o sygnaturze fond 707, op. 1, spr. 732, 1833–1836. W poszycie aktowym na uwagę zasługuje wykaz skasowanych w 1832 r. 49 klasztorów rzymskokatolickich, które utrzymywały szkoły parafialne (k. 45v):

Klasztor	Gubernia Kijowska	Powiat
1. Chodorków, dominikanie	Gubernia Kijowska	Skwirski
2. Czarnobyl [dominikanie]		Radomski
3. Ryzyszczów, trynitarze		Kijowski
4. Lisianka, franciszkanie		Zwinogródzki
1. Gródek Podolski, franciszkanie	Gubernia Podolska	Płoskirowski
2. Jarmolińce, bernardyni		[Płoskirowski]
3. Szarawka, dominikanie		[Płoskirowski]
4. Kupin, karmelici		[Płoskirowski]
5. Komargród, franciszkanie		Jampolski
6. Smotrycz, dominikanie		Kamieniecki
7. Zbrucz, kapucyni		[Kamieniecki]
8. Sokolec, dominikanie		Uszycki
9. Wońkowce, franciszkanie		[Uszycki]
10. Sołobkowce, dominikanie		[Uszycki]
11. Latyczów [dominikanie]		Latyczowski
12. Tulczyn [dominikanie]		Bractawski
13. Kuna, kapucyni		Hajsyński
14. Brahiłów, trynitarze		Winnicki

15. Tywrów, dominikanie	[Winnicki]
16. Janów, bernardyni	Lityński
Gubernia Wołyńska	
1. Radziechów, augustianie-eremici	Włodzimierski
2. Drużkopol, franciszkanie	[Włodzimierski]
3. Zaturzec, augustianie-eremici	[Włodzimierski]
4. Kamień-Koszyrski, dominikanie	Kowelski
5. Janówka, bernardyni	[Kowelski]
6. Warkowicze [bernardyni]	Dubieński
7. Beresteczko, trynitarze	[Dubieński]
8. Kozin, dominikanie	[Dubieński]
9. Kustyń, bernardyni	Rówieński
10. Nowy Wiśniowiec, karmelici	Krzemieński
11. Szumsk, franciszkanie	[Krzemieński]
12. Kodnia, augustianie-eremici	Żytomierski
13. Iwnica, franciszkanie	[Żytomierski]
14. Uszomierz, karmelici	[Żytomierski]
15. Owrucz, dominikanie	Owrucki
16. Olewsk, karmelici	[Owrucki]
17. Berezdów, marianie	Nowogród Wołyński
18. Horodyszczce, karmelici	Zasławski
19. Łabuń [karmelici]	[Zasławski]
20. Stary Konstantynów, dominikanie	Starokonstantynowski
21. Czartorysk [dominikanie]	Łucki
22. Uściług, kapucyni	Włodzimierski
23. Kisielin, karmelici	[Włodzimierski]
24. Targowica, dominikanie	Dubieński
25. Dorohostaje, karmelici	[Dubieński]
26. Niewirków, dominikanie	Rówieński
27. Cudnów, bernardyni	Żytomierski
28. Toporzyszczce, karmelici	[Żytomierski]
29. Annopol [karmelici]	Ostrogski

Powyższy wykaz został sporządzony w celu zwrócenia uwagi władz z jednej strony na związany z kasatą klasztorów poważny ubytek w liczbie szkół parafialnych, a z drugiej na zaistniałe możliwości materialne dla tworzenia sieci szkół świeckich, praktycznie całkowicie niewykorzystane, gdyż przed 1862 r. powstały tylko nieliczne szkoły „państwowe” w miejsce zlikwidowanych na podstawie rozporządzenia Ministerstwa Oświecenia Publicznego z 15 IV 1832 r. 182 szkół parafialnych. Sporadyczne było przy tym wykorzystanie środków pozyskanych dzięki likwidacji klasztoru, jak w przypadku szkół w Dorohostajach i Młynowie, które pod koniec lat 30. XIX w. funkcjonowały dzięki środkom pozyskanym z majątku byłego klasztoru karmelitów w Dorohostajach¹.

Państwowe Archiwum Obwodu Kijowskiego

Wstępna kwerenda przeprowadzona w ДАКО pozwoliła stwierdzić, że w jego zasobach znajdują się nieliczne dokumenty i akta przydatne przy realizacji Projektu. Mogą one mieć jednak dużą wartość poznawczą. W fondzie 1, *Kijowski zarząd gubernialny (Киевское губернское правление)*, znajdują się akta dotyczące skasowania klasztoru w Chodorkowie (op. 330, spr. 780). W fondzie 2, *Kancelaria kijowskiego gubernatora cywilnego (Канцелярія Київського гражданського губернатора)*, wartościowe mogą być następujące jednostki:

1 L. ZASZTOWT, *Kresy 1832–1864. Szkolnictwo na ziemiach litewskich i ruskich dawnej Rzeczypospolitej*, Warszawa 1997, s. 405–420.

op. 336, spr. 4115–4117, informacja o liczbie cerkwi/kościółów i monasterów/klasztorów różnych wyznań w guberni kijowskiej w 1848 r.;

op. 154, spr. 83 i 84, informacja o chłopach mieszkających w dobrach klasztornych w 1831 r.;

op. 179, spr. 1410, informacja sporządzona w 1864 r. o bibliotekach klasztorów katolickich skasowanych w 1832 r.

Biblioteki: Narodowa Biblioteka Ukrainy

W sposób szczątkowy zachowały się dawne biblioteki klasztorne. Na podstawie inwentarzy zasobu rękopiśmiennego Narodowej Biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskiego (Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, м. Київ) można stwierdzić, że jej zbiory (a konkretnie bibliotek Publicznej Ludowej Ukrainy i Akademii Nauk Ukrainy, których jest spadkobiercą) zasiliły w latach 20.–50. XX w. książki i rękopisy z bibliotek klasztornych. W inwentarzu fondu I jako miejsce pochodzenia starodruków i książek dziewiętnastowiecznych, głównie o tematyce teologicznej i religijnej, wskazane zostały klasztory brahiłowski (4441–4442), brusiłowski (4667), dubieński (4513, 4519–4522), janowiecki (4597–4610), kamieniecki (4446–4448), krzemieniecki (np. 4377–4378, 4437, 4443–4445, 4449–4450, 4475–4481, 4580–4590, 4674–4675), lubarski (np. 4174–4175, 4373, 4379–4383, 4419–4421, 4423–4425, 4462, 4547–4550, 4554–4570, 4591–4594), lwowski (4503–4505), łucki (np. 4440), dederkałowski (np. 4243–4248), winnicki (4666), a także kolegia jezuickie z Łucka (np. 4143–4144, 4149–4150, 4167, 4176–4177, 4482, 4671) i z Ostroga (4406, 4499–4502, 4514–4516, 4535, 4668–4670). W zbiorach biblioteki znajdują się katalogi bibliotek klasztornych: bernardynów w Cudnowie z lat 1817–1829 (fond I, 4710), kapucynów w Winnicy z 1793 r. (fond I, 4705), teatynów kamienieckich z 1808 r. (fond I, 6450), bazylianów z Lubaru z 1789 r. (fond I, 4147). Wspomnieć też należy o kronikach klasztoru bazylianów w Lubarze z lat 1769–1792 i 1801–1809 (fond I, 1104, w księdze luźna karta z odpisem aktu fundacyjnego klasztoru franciszkanów w Międzyrzeczu Ostrogi z 1612 r.) oraz o rejestrze klasztorów skasowanych i pozostawionych w 1832 r. w guberniach zachodnich Cesarstwa Rosyjskiego (fond I, 6077).

Witalij ROSOWSKI

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Sprawozdanie z kweryndy w Winnicy w dniach 23–30 V 2012 r.*

W zasobach Państwowego Archiwum Obwodu Winnickiego oraz Winnickiego Muzeum Krajoznawczego zgromadzone są głównie zbiory dotyczące historii regionu – obwodu winnickiego. Został on utworzony przez władze radzieckie w 1932 r. i początkowo obejmował prawie całe terytorium dawnej guberni podolskiej oraz znaczny obszar guberni wołyńskiej i kijowskiej. Jednak już w 1937 r. jego obszar został znacznie uszczuplony na rzecz nowo powstałych obwodów żytomierskiego i ka-

* Praca naukowa finansowana w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2016. Scientific work financed by the Ministry of Science and Higher Education under the name of the “National Programme for the Development of Humanities” in the years 2012–2016.